

Kort historik

Kristvalla socken ligger i en flack och glesbebyggd skogsbygd.

Inga fornlämningar är kända i bygden. Lågteknisk järnhantering har dock förekommit på minst 40 platser, vilket har samband med områdets första bebyggelse under medeltiden.

År 1794 revs den äldre, spånklädda träkyrkan som låg på dagens kyrkplats och gav plats för dagens kyrka. Dagens kyrka invigdes 1795 och är en nyklassicistisk stenkyrka med lanterninförsett torn i väster, långhus och smalare, rakt avslutad sakristia i öster.

Läktarbarriärens målningar från tidigt 1600-tal härrör från en föregående träkyrka.

Källor

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet

KLM Kalmar läns museums arkiv

SK Kyrkobyggnader 1760-1860

Kk Kristvalla kyrkogård -kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/begravningsplatser

Wedin Wedin Lars

De nedan redovisade uppgifterna utgör en sammanfattning av redovisad litteratur och genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkobyggnadens historia.

År	Händelse	Källa
1794-95	Kyrkan uppfördes av byggmästare Henrik Wermelin, Kalmar efter ritningar av Gustaf E. Pfeffer.	KLM Top.ark
1841	Kyrkan fick sin första orgel byggd av S. P. Petersson.	KLM Top.ark.
1851	Den öppna, spånklädda lanterninen byggdes in och gavs sannolikt dagens utseende.	KLM Top.ark
1865	Kyrkan renoverades under överinseende av åldermannen Carl Andersson i Stämmeryd: Interiört omgestaltades den östra väggen. Den vägg med pilastrar bakom vilken predikstolen var placerad togs bort, predikstolen försågs med voluter och kröntes med en bruten fronton samt strålknippe. Uppgången, som tidigare löpte från den södra sakristiedörren bakom den borttagna väggen, ordnades istället från en nyupptagen öppning till sakristian bakom predikstolen. Den nya gestaltningen av predikstolen utfördes av snickare och bildhuggare Schultz. Nya dörrar mellan sakristia och kor tillverkades. Kyrkogården utvidgades. Kyrkogårdsvallarna omlades. Träd planterades på kyrkogården. Tornet reparerades och ett nytt materialhus byggdes.	KLM Top.ark
1871	Interiören ommålades och den östra korväggen dekorerades med bibelspråk, medaljonger och girlander. Långhusväggarna försågs med fönsteromramningar, medaljonger och utmed taklisten girlander,	KLM Top.ark

	<p>medan taket indelades i fält med schablondekor. Fönstren flyttades inåt i murlivet.</p>	
Ca 1900	<p>Interiören målades i vitt och endast språkbandet och girlanderna undgick övermålning.</p>	KLM Top.ark
1903	<p>Orgeln renoverades.</p>	Wedin.
1930	<p>Restaurering genomfördes av byggmästare C. H. Danielsson, Eksjö, efter ritningar av arkitekt J. Fred. Olson i samarbete med landsantikvarie M. Hofrén:</p> <p>Altarpredikstol och altarupsats omändrades. Nummertavlor och snideridetaljer från den gamla kyrkan placerades i långhuset. Interiören ommålades, väggarna i grågult och taket i vitt medan altarpredikstol och bänkkvarter marmorades. Väggarna försågs med en meterhög panel. Den norra entrén murades igen och en stor kamin placerades framför den forna entrén. Även sakristian försågs med en ny kamin. Bänkarna gjordes helt nya inuti medan de gamla dörrarna, gavlarna och skärmarna återanvändes. Bänkdörrarna hängdes om i framkant och gångar togs upp vid långväggarna. En rad korbänkar togs bort på var sida i koret. Golvet i långhuset omlades i sin helhet med befintlig sten och viss komplettering bl.a. i de nya gångarna vid ytterväggarna. Vapenhuset försågs med kalkstensgolv. Även läktaren fick nytt golv. Korgolvet höjdes och utvidgades. Altarringen utökades och marmorades. Överliggare och knäfall stoppades och kläddes med buffelhud. Altarringens grind flyttades från mitten till den norra sidan. Altarpuppställningen, predikstolen, läktarbarriären, den gamla altartavlans, nummertavlorna och begravningsvapnet konserverades av konservator L. Lundin, Kalmar, biträdd av målaremästare Johansson. I vapenhuset togs trappan bort och bjälklag och golv kompletterades lika befintligt. Nya, smala, delvis inbyggda läktartrappor byggdes längst bak i långhuset. Från läktaren togs en ny dörr upp till tornet. Fönstren försågs med innerbågar i vilka blyinfattat glas lika de i de befintliga i ytterbågarna placerades. Läktaren försågs med gradäng och bänkarna byttes mot nya. En ny öppning togs upp mellan tornet och läktaren. Taket under läktaren panelades mellan det synliga bjälklaget. Fönster och dörrar ommålades (i en källa beskrivs målningen som att dörrarna skulle utföras i ekimitation och fernissa, fönstren göras vita och övrigt trä ommålas. Denna uppgift har dock inte kunnat bekräftas). Kyrkan renoverades även exteriört i vilken omfattning har dock inte återfunnits i de tillgängliga källorna. Sannolikt genomfördes i alla fall den planerade omläggningen av yttertrapporna där båda yttertrapporna lades om och dess grund</p>	KLM Top.ark ATA

	betongförstärktes.	
1931	En ny orgel installerades.	KLM Top.ark.
1932	Kyrkogården utvidgades åt norr.	Kk
1935	Utvidgning av kyrkogården avslutades.	KLM Top.ark.
1941	Den 1930 installerade kaminen rök in kraftigt varför en ny uppvärmningsanordning med lågtrycksånga installerades.	KLM Top.ark.
1953	Restaurering genomfördes efter ritningar av stadsarkitekt Nils Carlgren, Klamar: Den norra entrén togs åter upp och gjordes om till ett fönster. Väggar och tak målades i vitt. Bänkarna och övriga snickerier utfördes i starka kulörer, rödbrunt, gulbrunt och gråblått. Väggarna omputsades interiört. Ett arkiv inreddes i sakristian som även försågs med ny skåpsinredning. Kalkfärgen i vapenhusets tak togs bort, den gamla träbeklädningen togs fram och oljades och fernissades. Kyrkan försågs med elektrisk belysning i bänkstakarna. Kronorna elektrifierades dock inte vilket däremot klockringningen gjorde. Orgelverket renoverades och kompletterades med två stämmor. Vid den södra entrén gjordes en helt ny portal.	KLM Top.ark
1960	Ett bårhus uppfördes efter ritningar av arkitekt Poul Stampe, Nybro.	Kk
1961	Kyrkan renoverades utvändigt. Putsen lagades, väggarna vitkalkades och nya hängrännor sattes upp och ströks med kopparfärg.	ATA
1983-84	De båda korfönstren försågs med glasmålningar utformade av K. Engman, Boda. Kyrkogården utvidgades efter ritning av trädgårdsarkitekt Harry Kolsby.	SK Kk
1985	Kyrkan renoverades: Läktaren underbyggdes och i de nya utrymmena inrymdes pentry, HWC, förråd och samlingsrum med avhängningsmöjligheter. De fem bakersta bänkraderna i vart och ett av de två bakersta kvarteren togs bort. Kalkstengolvet kring de nya utrymmena under läktaren kompletterades med kalksten lika befintlig. Interiören målades. Fönstren sågs över och målades. Det västra fönstret i koret fick en ny glasmålning framställande Moses och lagtavlorna och utförd av Kjell Engman, Boda.	KLM Top.ark. ATA
1988	Lanterninens panel målades röd.	Sk
2001	Kyrkobyggnadens tak omlades. Kyrkportarna ommålades med linoljefärg i grön umbra.	ATA
2002	Kyrkans fasta och lösa inventarier inventerades av Jönköpings läns museum och en inventeringsrapport med rekommendationer producerades.	KLM Top.ark

2005	Exteriör renovering: Äldre putslager knackades ned in till det gamla murverket. Fasaden putsades om med kalkbruk. Fasaden avfärgades i vitt med kalkfärg. Lanterninen skrapades och målades i vitt. Även lanterninens plåttak målades om. Fönster och dörrar målades om i samma kulör som tidigare.	KLM Top.ark.
2006	Tillstånd för handikappramp vid den västra entrén.	KLM Top.ark

Övergripande kulturhistorisk bedömning

Generella värden

Som alla andra kyrkor byggda före utgången av år 1939 skyddas Kristvalla kyrka genom Kulturminneslagen (SFS 1988:950). Lagskyddet är ett uttryck för att dessa kyrkor anses ha ett högt kulturhistoriskt värde. Det är inte enbart kvalitativa, estetiska eller historiska egenskaper som tillmäts värde, utan också symboliska och ickemateriella. Varje kyrka utgör ett lokalt kulturarv för sin bygd och är ofta bland de äldsta byggnaderna i socken. Kyrkorna har generella värden, d v s sådana som är gemensamma för alla kyrkor. I skriften ”Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning av kyrkor”, utgiven av Riksantikvarieämbetet, ges exempel på sådana värden och karaktärsdrag. Kyrkan och kyrkomiljön är karaktärsskapande för bygden, ett landmärke och en orienteringspunkt i landskapet. Den är en symbol för trygghet, kontinuitet och förankring i tillvaron. Det lagliga skyddet omfattar kyrkobyggnadens exteriör och interiör, dess inventarier samt kyrkogården med dess byggnader och fasta anordningar.

Bakgrund

Socken blev eget pastorat år 1656. Dessförinnan var den kapellförsamling under Förlösa och kallades Gunnabo kapellförsamling.

Sannolikt var det som för de andra skogssocknarna i närheten vilka bildades för att de ursprungliga socknarna med kyrkan placerad i kusttrakterna vid Kalmarsund sträckte sig ganska långt från kyrkan och in ilandet vilket medförde att många församlingsbor fick lång väg till kyrkan. Detta gjorde att kapell så småningom kom att byggas i församlingarnas mer perifera delar för att ge även dessa församlingsbor möjlighet till kyrkgång på närmare håll. I kapellen hölls dock inte gudstjänst så ofta och församlingborna var fortfarande tvungna att ta sig till moderkyrkan för de flesta gudstjänsterna. Lösningen var därför inte tillfredställande och krav restes på förändring vilket slutligen resulterade i att nya församlingar bildades.

Kristvalla socken är en av de yngsta inom det gamla kalmarstiftet. I slutet av 1500-talet byggdes slog sig de boende i de mer avsidet liggande gårdarna i skogsbygden till Dörby och Förlösa socknar samman om byggandet av en enkel träkyrka. Denna kyrka kallades Gunnabo kapell och fungerade som annexkyrka både till Förlösa och Dörby och prästerna från dessa två kyrkor höll växelvis predikningar i kapellet. År 1656 förordade Karl X att kapellet skulle vara egen kyrka och området däromkring egen socken.

Dagens kyrka byggdes år 1794-95 med små medel då socknen var både fattig, liten och glestbefolkad.

Kyrkomiljön

Kyrkan ligger utmed landsvägen som löper mellan Stensberg och Gunnabo. Kring kyrkan grupperar sig många av de byggnader som traditionellt hör till kyrkomiljöerna. Dessa

byggnader bidrar till en förståelse av det viktiga nav som kyrkan och kyrkomiljöerna utgjort i samhällslivet. Byggnaderna illustrerar samtidigt de funktioner som församlingen gemensamt förestod.

På var sida om den äldre landsvägssträckning som löper in mot kyrkan från söder ligger två kyrkstallslängor. Kyrkstall var traditionellt små byggnader där var gård uppförde eget stall. Under 1800-talet kom större sammanhängande stallbyggnader att uppföras. Det är den senare typen som återfinns i Kristvalla. Stallängorna förtjänar att särskilt nämnas då kyrkstall är en av de byggnader i kyrkomiljöerna som ofta försvunnit eller endast delvis bevarats. Det stora antalet stall ger därmed en bild av den trafik som skedde i samband med gudstjänst (men sannolikt användes stallen även i samband med andra ärenden som behövde uträttas i sockencentrumet kring kyrkan). Till kyrkomiljön hör även lanthandeln från 1930-talet söder om kyrkan liksom den mittemot liggande före detta lanthandeln och sedermera telefonstation, idag privatbostad. Bredvid denna ligger den ursprungliga skolbyggnaden och lärarbostaden som år 1928 ersattes av ytterligare en skolbyggnad väster om, och i direkt anslutning till, kyrkan. Denna skolbyggnad fungerar idag som församlingshem. Allén längs landsvägen utmed kyrkans bogårdsmur förstärker karaktären av betydelsefull miljö.

Till kyrkan hörde ursprungligen den år 1948 sålda prästgården som är en av stiftets äldsta.

Kyrkobyggnaden

Exteriör

Kyrkan är en långhuskyrka i sten med lanterninkrönt torn i väster och sakristia i öster. Fönstren är stora och rundbågiga och kyrkan har två entréer, en i tornets västra fasad och en mitt på långhusetes södra.

Exteriörens nyklassicistiska karaktär är välbevarad. De största förändringar som gjorts är 1851 års ombyggnad av den öppna spånklädda lanterninen som gav den en sluten och mer nyklassicistisk utformning. Också 1865 års byte av takmaterial från spån till tegel på långhus och sakristia samt uträttningen av sakristians något svängda takfot vid samma tillfälle gav kyrkan en ny prägel. Till de större förändringarna kan även läggas igensättandet av den norra entrén år 1930 och upptagandet av ett fönster i densamma år 1954. I övrigt bevarar kyrkan i allt väsentligt sin ursprungliga utformning. Material och färgskikt har dock under årens lopp på många ställen helt eller delvis bytts ut.

Kyrkans nyklassicistiska stil representeras av planformen med rektangulärt långhus, kvadratisk torn i väster och rakslutet kor i öster. Även den enkla vitkalkade fasaden med slätputsade dörr- och fönsteromfattningar, långhusetes stora rundbågiga fönsteröppningar och kraftiga profilerade taklist är uttryck för denna stilriktning. Samma sak gäller för det flacka sadeltaket och tornets lanternin.

Portalerna har en slät omfattning. Den västra kröns av ett lunettfönster och det södra av en halvmånformig inskriptionsplatta i röd kalksten. Detta var en vanlig utformning av portaler i slutet av 1700-talet. Motivet kom i de senare nyklassicistiska kyrkorna att bli mer artikulerat och bestod då ofta av två pilastrar som bar upp ett vågrätt framspringande bjälklag krönt med ett lunettfönster, ett av nyklassicismens mest använda portalmotiv. Inskriptionsplattans röda kalksten är ett exempel på hur den öländska kalkstenens färgskiftningar medvetet har använts (redan i senromanska portaler) enligt mönstret att vertikala delar ofta utfördes i grå kalksten medan den röda användes till horisontala partier, inskriftstavor och baser. I de diskret markerade portalerna utgör portarnas enkla utsmyckning i form av mönsterlagd panel det dekorativa inslaget, även det en uppdelning vanlig för den äldre nyklassicismen. Även fönstrens småspröjsade indelning är en tidstypisk utformning för 1700-talet.

Kännetecknande för kyrkan och dess nyklassicistiska stil är den återhållsamma utformningen. De släta omfattningarna kring fönster och portaler är förhållandevis smala och markering av hörnen (vilket annars är vanligt i nyklassicismen) saknas. Taklisten är visserligen slätputsad, profilerad och utskjutande men profileringen och förkroppningen är mer återhållsamt utförd än vad som blev vanligt i kyrkorna under 1800-talet. Till enkelheten hör även tornets och sakristians sparsamhet med muröppningar.

Interiör

Det rektangulära kyrkorummet med stora rundbågiga fönster är täckt av ett lågt trätunnvalv. Golvet är belagt med öländsk kalksten och mitt på den södra långväggen finns ett vidfång. Bänkinredningen är sluten och uppdelad i fyra kvarter och läktaren är underbyggd med ett utrymme i söder och ett i norr. Det något högre liggande koret har två korbänkar på var sida om den centralt placerade altarpredikstolen. Kring den kombinerade altarpredikstolen och predikstolen löper en altarring med svarvade balusterdockor och till sakristian som ligger bakom koret leder två dörrar, en på var sida om predikstolen. Längst bak i långhuset löper två inbyggda läktartrappor med tät bröstning. Läktaren är rakt avslutad och läktarbröstningen har målade apostlar i speglarna och orgelfasaden är utförd i senempir.

Interiören har ett enkelt och ursprungligt uttryck. Detta trots att viktiga delar som den kombinerade altarpredikstolen och predikstolen kraftigt omdanats i omgångar, att bänkinredningen krympt både till bänkant och i utsträckning, att läktaren underbyggts och att den norra entrén ersatts med ett fönster.

Vapenhusets ursprungliga läktartrappa i norr togs bort vid reoveringen år 1930. Vid samma reovering lades även golvet om med dagens kalkstensplattor. Karaktäristiskt för vapenhuset är dess stora volym som understryks av de släta, fönsterlösa väggarna.

Kyrkorummets grundformer är till största delen ursprungliga. Med grundformer menas den rektangulära formen, det flackt tunnvalvda trätaket, de stora rundbågiga fönsteröppningarna, indelningen av bänkarna i fyra kvarter, korbänkarna, den raka läktarbröstningen samt den centrala placeringen av predikstolen.

Även altarringen och taklisten är ursprungliga medan den södra entréns vindfång sannolikt tillkom under senare delen av 1800-talet och ombyggdes till dagens utformning vid reoveringen år 1953. Den ursprungliga norra entrén byggdes igen vid reoveringen år 1930 och dagens fönster togs upp vid reoveringen år 1953. De två fönstren i koret försågs år 1983-84 med glasmålningar utformade av K. Engman, Boda. Bänkinredningen är delvis ursprunglig. Vid reoveringen år 1930 gjordes bänkarna helt nya inuti medan de gamla dörrarna och skärmarna återanvändes. Bänkdörrarna hängdes om i framkant och kvarteren förkortades så att gångar bildades vid långväggarna. En stor del av bänkinredningen har tagits bort under åren, dels år 1930 då koret utvidgades och dels år 1985, då läktaren underbyggdes. Uppdelningen i fyra kvarter är dock ursprunglig.

Korbänkarna bör nämnas särskilt då de i många kyrkor tagits bort. I Kristvalla kyrka är dock två rader korbänkar på var sida om altarpredikstolen bevarade. Detta är en kvalitet som, förutom att korbänkar är på väg att bli sällsynta, också bidrar till upplevelsen av den mycket symmetriska utformning kyrkorummet ursprungligen hade. Till denna symmetri bidrar även de dubbla sakristiedörrarna och, framförallt, altarpredikstolen.

Altarpredikstolen var ursprungligen en del av ett större ”skåp” i form av ett pilasteruppbygget, rakt bjälklag som likt en kuliss sköt fram från den östra väggen. I detta skåp var en öppning gjord varifrån predikan kunde ske, och dold bakom det kulissliknande bygget ledde en trappa från den södra sakristiedörren till predikstolen. Även den norra dörren doldes av bygget. Vid reoveringen år 1864 togs skåpet bort och uppgången till predikstolen ordnades istället genom en nyupptagen öppning från sakristian bakom predikstolskorgen. Förutom

denna förändring försågs uppsats/korg med flankerande voluter samt ett, ovan och bakom korgen placerat, motiv i form av två kannelerade pilastrar uppbärande en bruten trekantsgavel krönt med urna och förgyllda strålar. Förändringen kom även att exponera de två sakristiedörrarna. Dagens utformning där korgen kröns av den ursprungliga altartavlan fick uppsatsen/korgen vid renoveringen år 1930.

Altarpredikstolen, där prästens hela insats i gudstjänsten koncentreras till koret, tillhör egentligen den reformerta kyrkan och ger där fysisk gestalt åt dess betoning av predikans likställighet med sakramenten. Predikstolstypen är särskilt spridd i Tyskland men en del religiösa strömningar gjorde den förhållandevis populär även i Sverige under 1700-talet. År 1836 förbjöds dock bruket i ett kungabrev. I länet syns lösningen med altarpredikstol främst på Öland men även i en del kyrkor på fastlandet, alla från sent 1700-tal eller tidigt 1800-tal. Som exempel kan nämnas Gullabo, Målilla, Karlsunda, Ventlinge och Hulterstad kyrkor. I senare restaureringar har dock ofta kombinationen altare och predikstol brutits och predikstolen givits en traditionell placering på den norra väggen.

Läktarunderbyggnaderna med sina överljusfönster är ett senare och tongivande tillskott i interiören. Det bör dock sägas att de med sin fristående, lågmälda och halvslutna utformning har anpassats väl till kyrkorummet där de idag berikar och utgör ett från andra halvan av 1900-talet tidstypiskt tillägg.

Läktaren är till stora delar utformad vid renoveringen år 1930. Då byttes golvet ut och försågs med gradäng och bänkarna byttes mot nya. Två trappor drogs upp på var sida om orgeln i den bakersta delen av läktaren och en ny öppning togs upp mellan tornet och läktaren. Sannolikt tillkom även det räcke med spjalverk som skiljer sittplatserna från utrymmet framför orgeln liksom spjalverket kring läktartrapporna. Orgelfasaden är den ursprungliga från början av 1840-talet och en god representant för tidens smakriktning. I samband med att orgelverket byttes år 1931 flyttades fasaden något bakåt. Läktarbröstningen härstammar till största del från den gamla kyrkan, sidodelarna byggdes dock till vid uppförandet av den nya kyrkan då bröstningens längd inte riktigt räckte över den nya kyrkan. Detta element som i ett stycke flyttats över från den föregående kyrkan representerar en kontinuitet och fungerar med sina äldre, bevarade målningar som en länk till äldre tider och traditioner.

När det gäller läktaren bör det stora antalet bänkar särskilt nämnas. Även om bänkarna inte är ursprungliga är det ovanligt att läktarna har kvar så pass många bänkrader som Kristvalla kyrka har. Läktarbänkarnas antal är på samma sätt som långhusbänkarnas ett fysiskt uttryck och en illustration av den kraftiga befolkningstillväxt som skedde i landet vid tiden. Denna demografiska förändring som även gav upphov till det ökande kyrkobyggande som började i slutet av 1700-talet och fortsatte ända till slutet av 1800-talet.

Sakristian har en ursprunglig karaktär med kraftiga fönsterluckor i den nedre delen av fönstren och järngaller i den övre delen, slätputsade väggar med målad bröstning och väl tilltagen takhöjd. Det förhållandevis återhållsamma möblemanget bidrar till intrycket. Trappan och öppningen till predikstolen tillkom år 1865 och den fasta skåpsinredningen är från renoveringen 1953. Det finns även en senare tillkommen liggande textilförvaring.

Sammantaget är interiören förhållandevis ursprunglig. Den uppvisar många ursprungliga delar och de nytillskott som gjorts har inordnat sig i den ursprungliga nyklassicistiska utformningen och karaktären.

Inventarier

Kyrkan har ett antal tavlor från olika tider. Den mest framträdande av inventarierna är dock den ursprungliga altartavlan som är placerad ovanför predikstolen och som föreställer tron vid korset.

Även de två nummertavlorna på den östra korväggen är viktiga element i interiören. Delar av dem är från 1700-talet. Kyrkan har ytterligare två nummertavlor placerade mitt på varsin långvägg, där den ena tavlan är från 1752. Den dubbla uppsättningen nummertavlor har i Kristvalla kyrka en särskild historia. Det berättas nämligen att man i församlingen ända fram till slutet av 1800-talet vägrade att acceptera 1819 års Wallinska psalmbok. Istället använde man den Karolinska från 1695 vilket gjorde att man ännu år 1898 använde dubbla nummertavlor i kyrkan.

Både i koret, mellan fönsteraxlarna i långhuset och på läktarunderbyggnaderna sitter mässingslampetter som genom sitt stora antal bildar ett tema i interiören.

Över mittgången hänger två ljuskronor. Placeringen över mittgången är en traditionell placering som i många kyrkor ändrats under 1900-talet, till förmån för en placering över bänkkvarteren. I koret hänger ytterligare två ljuskronor.

I långhusets sydöstra hörn står en äldre golvklocka. På en ritning av den ursprungliga altaruppsatsen står en likadan klocka inritad i den kulissvägg som predikstol och altaruppsats var infogade i. Det är därför sannolikt att denna klocka hade en central placering i den ursprungliga altarprydnaden.

Jacob Hupenfeldts huvudbanér från 1681 placerat i öster på den södra långväggen vittnar om att bygden haft adlig släkt. De flesta bevarade begravningsvapen härstammar från 1600- och 1700-talen. Bruket är säreget för det svensk-finska riket men förekom även i stormaktstidens svenska besittningar i Baltikum och Nordtyskland.

I långhuset ovanför den västra entrén sitter nio skulpturala detaljer skurna i trä från den gamla kyrkan. Dessa liksom de andra föremålen från den tidigare kyrkan skänker en kontinuitet till kyrkorummet och låter oss ta del av äldre tiders hantverksskicklighet, stilströmningar och ideal. Det gäller även de sex 1700-talsskulpturerna från den föregående kyrkan, placerade ovan den södra portalen.

Korets dopfont är utförd i en mycket stiltypisk nygotik och är med detta kyrkans främsta representant för denna stilriktning som i övrigt i princip saknas i kyrkorummet.

I tornet återfinns många äldre inventarier och delar från äldre altaruppsatser. Denna placering är dock inte tillfredställande och en lösning borde ordnas i samråd med antikvarie eller konservator.

Sammanfattningsvis kan sägas att kyrkan har förhållandevis många äldre inventarier som beretts plats i kyrkorummet och ger det en känsla av kontinuitet.

Sammanfattning

Kyrkomiljön är ovanligt rik och ger främst med sina byggnader en god bild av det nav kyrkan bildade i bygden.

Exteriörens nyklassicistiska karaktär är välbevarad. Kännetecknande för kyrkan och dess nyklassicistiska stil är den återhållsamma utformningen.

Interiören är förhållandevis ursprunglig och bevarar många ursprungliga delar. Flera av dessa delar har dock förändrats under åren. Förändringarna och de nytillskott som gjorts har dock inordnat sig i den ursprungliga karaktären varför interiören i huvudsak upplevs som ursprunglig.

Kyrkan har förhållandevis många äldre inventarier som flyttats över från den gamla kyrkan.

Källförteckning

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet.

KLM Kalmar läns museums arkiv.

Kyrkobyggnader 1760-1860 del 2 Småland och Öland. Riksantikvarieämbetet och kungl. Vitterhets- och Historieakademien, Stockholm 1993.

Lindahl Göran, Högkyrkligt lågkyrkligt frikyrkligt, Diakonistyrelsens bokförlag 1955.

Nationalencyklopedin på nätet.

Kristvalla kyrkogård -kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/begravningsplatser, Kalmar läns museum 2005